

Qadının zərafəti, qadının gücü

Aynur Əzimova¹

Abstrakt

Müasir dövrdə aparılan geniş mədəni-maariflənmə işlərinə baxmayaraq, hələ də qadın, eləcə də kişinin hüquq və məsuliyyətləri düzgün və aydın şəkildə açıqlanmamışdır. Bunun başlıca səbəbi kimi bəşəriyyətin düçar olduğu və bu vaxta qədər öz həllini tapmamış bir sıra problemlər, o cümlədən, qadın-kishi münasibətlərinin hüdudlarının müəyyənəşdirilməməsi, psixoloji problemlər, təcavüzkarlıqlar və s. hesab oluna bilər. Uzun illər boyu Avropa və Amerika ictimaiyyətində qadınların təbii hüquqları tapdalanmış, bunun ardınca isə onları “qadınlara dəyər və azadlıq vermək” adı altında heç bir çərçivəyə sığmayan cinsi münasibətlərə sövq etdirmişlər. Bu problemin həllində isə bizə ən doğru yolu göstərən ilahi vəhy və göstərişlərdir.

Açar sözlər: İslam, qadın, dəyər, məqam, hüquq

Giriş

Quran öyüd-nəsihətlə yanaşı, qadınların mənəvi yüksəlişini təmin etmək məqsədilə onlara nümunəvi və ideal qadın simaları da təqdim edir. Əziz İslam Peyğəmbəri (s. ə. s) qızı Fatimeyi-Zəhranın (s. ə) əllərindən öpürdü. Əsla bunu duyğulardan irəli gələn bir hərəkət kimi dəyərləndirməyin. Xanım Fatimeyi-Zəhra (s. ə) kamil bir insan olduğu üçün o Həzrət (s. ə. s) ona belə ehtiram göstərir. İslamda qadının dəyəri onun mənəvi yüksəlişi və kamilliyi ilə ölçülür.

Qadınlar elmin müxtəlif sahələrində öz istedadlarını çiçəkləndirməlidirlər. Onlar savadlanmalı və yüksək elmi dərəcələrə nail olmaq üçün səy göstərməlidirlər. Qadınların əxlaqsızlığa sürüklənməsi isə onların savadlanmasına əngəl olan ən başlıca amildir.

¹ - İslam araşdırmaları fakültəsinin məzunu, Hikmət və Dinlərarası Araşdırma İnstitutu, Əl-Mustafa Beynəlxalq Virtual Universiteti, İran, Qum

Ailə bütöv bir cəmiyyəti təşkil edən kiçik cəmiyyətlərdir. Qadın bu kiçik cəmiyyətin əsas sütununu təşkil edir və onun aparıcı qüvvələrindən sayılır. Ailə mühiti istedadların çiçəklənməsi üçün əlverişli bir mühitdir və belə bir mühitdə qadın ixtisasından asılı olmayaraq, öz evdarlıq vəzifələrinin öhdəsindən layiqincə gəlməlidir. Qadınlar Uca Allahın bizə əmanətidir. Buna görə bu əmanəti qorumaq və himayə etmək vəzifəsi də kişinin borcudur. Əziz Peyğəmbərimiz (s. ə. s) Vida Xütbəsində “Qadınlar sizə Allahın bir əmanətidir” buyuraraq bizə yüklənən məsuliyyəti bir daha xatırlatmışdır.

Tarixdə qadına verilən dəyər

İslamiyyət ana olduğuna görə qadına ən yüksək və çox möhtərəm bir məqam qazandırmışdır. Tarixin fərqli dövrlərində zillət və həqarət içində yaşayan qadın layiq olduğu ən yüksək şərəfi İslam dini gəldikdən sonra qazanmışdır. İslamiyyət gəlmədən əvvəl qadınların vəziyyətinə nəzər salırıqsa, görürük ki, istər Ərəbistanda, istərsə də digər başqa ölkələrdə qadınların vəziyyəti çox ağır idi. Qadına insan gözü ilə baxılmaz, öz hüquqlarından məhrum, heç bir haqqa sahib olmayan dəyərsiz bir əşya kimi tanınır, kişinin şəhvetinə məhkum bir əsir, adi bir xidmətçi kimi qiymətləndirilir və bütün günahların başı hesab olunurdu. İslamiyyətdən əvvəl qadın o qədər dəyərsiz sayılırdı ki, hətta ölənin ərinin mülkü arasında bir miras əşyası kimi bölünürdü. Qadınla öncə atasının, evləndikdən sonra ərinin, əri öldükdən sonra da oğlunun əsiri kimi rəftar edilirdi. Qız uşaqları vəhşicəsinə diri-diri torpağa basdırılır, qız övladı olanlar bunu özünə bir rəzillik sayırdı. İranda və Zərdüştlükdə qadın o qədər alçaldılmışdı ki, hətta ana və bacı ilə evlənmək kimi iyrənc əxlaqsızlığa icazə verilmişdi. Bir çox başqa ölkələrdə və millətlərdə də qadın eyni haqsızlıqlara məruz qalmışdı. Bir sözlə qadın kişinin malı hesab olunur və onun üzərində istədiyi ixtiyara sahib idi.

Bu gün isə qadın haqları dırnaqarası qorunduğu halda, yenə də qadınlar istismar edilməkdə, maşın, sabun, şampun, dərman və s. kimi əşyaların tanıtılmasında açıq-saçıqlıqla reklam vasitəsi kimi istifadə olunmaqdadırlar. “İslam qadını əzir” deyərək dinimizə iftira atan Avropa və avropasayağı düşünən insanlar cavab versin! Bəs bunun harası qadın haqqıdır?! Bəs bu necə qadın haqqını qormaqdır?!

Qadına ən layiq olduğu yeri və dəyəri yalnız İslam dini vermişdir. İslam dini qadının cəmiyyətdəki yerini çox gözəl və layiqli bir şəkildə təyin edib, çirkinliklərdən qurtararaq aşağılardan yüksəklərə qaldırmışdır. Həzrət Peyğəmbər “Cənnət anaların ayaqları altındadır” buyuraraq qadına verilən ən böyük qiyməti və mərtəbəni dilə gətirmişdir. Qadın insanı dünyaya gətirən və yetişdirən möhtərəm bir varlıqdır. İslamda qadın ərinin həyat yoldaşı, onun hüsur qaynağı və dayağıdır. İslam nəzərində qadın şəfqət, mərhəmət, hörmət duyulmalı olan və nəzakət tələb edən nəcib və təmiz bir varlıqdır. Peyğəmbərimiz (s. ə. s) qadınların incə, zərif və kübar varlıqlar olduqlarına işarə edərək onların heç vaxt incidilməməsini və qırılmamasını şiddətlə tövsiyə etmişdir: “Sizin ən xeyirliniz qadınlara qarşı ən yaxşı və nəzakətli davranmanızdır”. Qadına qarşı kobud davranmaq, əziyyət etmək, haqqını tapdamaq müsəlmana yaraşmaz.

Qadının gücü

Qadın vəfanın, fədakarlığın, cəmərdliyin, qarşılıqsız əsirgəmək² və sevməyin simvoludur. Bugünün qadını sabah bir anadır. Ona görə uca dinimiz qadına və ana sevgisinə xüsusi bir yer verərək, cənnəti anaların ayaqları altına sərməş, vaxtında qılınan namazdan sonra ən gözəl işin anaya yaxşılıq etmək olduğunu, Allahın rızasını qazanmağın, cənnətə qovuşmağın ən rahat yolunun anaya xidmətdən və ananı lazımınca sevməkdən ibarət olduğunu bildirmişdir. İslamiyyət qadını qorumaq məqsədilə əgər evlidirsə əri, evli deyilsə atasının ona baxmaq və ehtiyaclarını təmin etmək məsuliyyətini yükləmişdir.

İslam inancında qadınlar ilin sadəcə bir günündə sevilib, digər zamanlarda ehmal ediləcək varlıqlar deyil. Qadın ilin hər günü, ömür boyu qorunmağa, sevgiyə, hörmətə, himayə edilməyə, hədiyyə alınmağa və xidmət göstərilməyə layiq ən incə və zərif varlıqdır. Qadınlar və analar baş tacıdır. Dinimiz qız uşaqlarının gələcəyin anaları olmaları yönündən onlara qarşı davranışlarımız və onların tərbiyələri üzərində ciddi bir həssaslıqla durmuşdur. Qız uşaqlarını böyüdüb gözəl şəkildə tərbiyə edənə cənnət, həm də cənnətdə ən gözəl məqam; Peyğəmbərimizə qonşu olma məqamı vəd edilmişdir. Dinimizin qadına verdiyi yüksək qiyməti yenə Peyğəmbərimizin bu hədisi-şərifilə daha aydın görürük. Buyurulur ki:

²- Burada: Rəhmi gəlib qorumaq, saxlamaq, hifz etmək, himayə etmək.

“Möminlərin iman yönündən ən kamilləri əxlaqca ən gözəl olanlarıdır. Sizin ən xeyirliniz qadınlara qarşı ən yaxşı və nəzakətli davrananlarınızdır.” “Qadınlar xüsusunda Allahdan çəkinin. Çünki onlar sizə Allahın bir əmanəti olaraq verilmişdir.” “Qadınlar haqqında bir-birinizə xeyir tövsiyə edin.”

Uca Rəbbimiz Qurani-Kərimdə buyurur:

“...Onlar sizin üçün bir libas, siz də onlar üçün bir libassınız...”³

“... (Kişilərin) qadınlar üzərində (şəriətə) müvafiq haqları olduğu kimi onların da (kişilər üzərində) haqları vardır. ...”⁴

Həqiqi səadətə şübhəsiz ki, ancaq və ancaq Allah və Rəsulunun əmr və tövsiyələrinə tabe olmaqla qovuşmaq mümkündür. Analarını, həyat yoldaşlarını layiqi ilə sevnələr, onları hər gün və hər zaman xatırlayıb, anaların xeyir-dualarını alıb, dünya və axirət xoşbəxtliyinə nail olanlar nə xoşbəxtdirlər?! ⁵

Sual:

Kişinin ailə məsələlərində qadının üzərində hakim olmasını Qurani-Kərim necə başa salır? Quranın bu barədə olan nəzərini açıqlayın.

Ailə məsələlərində kişinin hakim olması haqda Quranda belə buyurulmuşdur:

“... kişilər qadınlar üzərində himayəçidirlər.”⁶

Amma ayənin həqiqi mənası bu deyil ki, kişilər qadınların üzərində hakimdirlər və hər nə istəsələr edə bilirlər. Əksinə təfsirçilərin və lüğətşünasların nəzərlərinə əsasən "qivam" kəlməsinin mənası başçı, ailənin işinə yardımçı və bu kimi sinonimlərdir. Amma əgər ailəyə kiçik bir dövlət kimi baxsaq və onu kiçik bir ictimaiyyət kimi qiymətləndirsək, təbii ki, bu kiçik dövlətə böyük bir dövlət kimi başçı və arxalana biləcəyi kimsə lazımdır. Bu başçılıq hər tərəfdən bu ağır məsuliyyətə qabiliyyəti və gücü çatan bir nəfərə həvalə edilməlidir. Təbii ki, bu işin öhdəsindən hər cəhətdə qadınlardan qüdrətli olan kişi gələ bilər, çünki:

³- Quran: əl-Bəqərə surəsi, ayə: 187

⁴- Quran: əl-Bəqərə surəsi, ayə: 228

⁵- İrfan Jurnalı

⁶- Quran: ən-Nisa surəsi, ayə: 34

1- Kişi çətinliklər müqabilində dözümlü və səbirli, qadın isə atıfəli (emosional xüsusiyyətə malik), hissiyyətə qapılan incə və kövrək bir məxluqdur.

2- Həmçinin fiziki cəhətdən də qadın kişidən olduqca zəif və incədir.

3- Bundan əlavə ailənin gəliri və mənfəəti, habelə gündəlik tələbatı kişinin öhdəsində olduğu üçün başçılıq da onun əsas məsuliyyətlərindən biridir.

Qurani- Kərimin nəzərində kişinin ailədə olan hakimliyi və başçılığı yalnız Allahın razılığı, icazəsi və ədaləti çərçivəsində olmalıdır. Amma məqam baxımından yalnız iman və təqva sahibləri Allah-Taalanın hüzurunda fəzilətlidirlər. Yəni insanların üstünlüyü onların hansı cinsdən olmasında deyil, əksinə onların nə qədər təqvalı olmasındadır. Qurani-Kərimin nəzərində kişinin ailədə olan başçılığı və hakimliyi ona heç bir üstünlük vermir. Yəni kişinin bu işi heç də onun uca məqam sahibi olmasını çatdırmır. Yuxarıda qeyd etdiyimiz ayədən də kimsə üstünlük və hakimlik başa düşürsə, məlumdur ki, ayədə olan "qivam" kəlməsini düzgün təfsir edə və mənalandıra bilməmişdir.

Mövzunun əsl mətləblərini araşdırmazdan öncə, (qəvvamiyyət sözünün mənasına) qadının İslam dinində hansı məqam və şəxsiyyətə malik olmasını araşdırmağı vacib bildik.

1) Qadın evin əsas rüknü⁷ kimi:

Məlumdur ki, qadın ailənin əsasını təşkil edən iki nəfərdən biri olmaqla yanaşı dünya ictimaiyyətinin də (demək olar ki,) yarından çoxunu təşkil edən bir varlıqdır. Əgər tarixin səhifələrinə baxsaq qadına qarşı bir çox amansız məhkəmələrin şahidi olarıq. Yəni tarix boyunca qadın ictimai səhnələrdən təcrid edilmiş və bir sıra məhrumiyyətlərə məruz qalmışdır. Düzdür ki, bəzi vaxtlar müxtəlif ölkələrdə və ya tayfalarda qadına azadlıq verilmişdir. Amma onların zəif məxluq olduqları üçün daim zülmə məruz qalmaları inkar olunmazdır. Məsələn: Qadınların cahil ərəb tayfalarında qul kimi işlədilməsi, qız uşaqlarının diri- diri basdırılması, öldürülməsi, bazarlarda satılması və sair kimi misallar göstərmək olar.⁸ Bütün bu saydıqlarımız qadının tarix səhifələrində olan acı xatirələridir. Həmçinin qadınlara

⁷-1-Bir şeyin ən sağlam və möhkəm tərəfi; təməl, dirək, istinadgah. 2. Bir cəmiyyətin əhəmiyyətli, ən qüvvətli və etibarlı şəxsiyyətlərindən hər biri.

⁸-Quranda Pəjuheşlər, səhifə 25- 26, yay. Bahar, 1380

qarşı olan radikal fikirli kişiləri və ailədə qolunun gücündən istifadə edən ailə başçılarını bu gün də ictimai səhnələrdə müşahidə edirik.

Sadəcə bu bir neçə misalı burada qeyd etməklə İslam dininin qadına qarşı olan hüsnü- rəğbətini açıqlamaq istəyirik.

2) Ərəb yarımadasında İslam günəşinin doğması İslam dünyasında qadının qədir-qiymətini bəyan etdi.

Böyük İslam dininin, Peyğəmbər sünnətinin və Əhli- beytin təlimlərində qadın öz məqamını, həmçinin ictimai şəxsiyyətini tapdı. Mərhum Ayətullah Xomeyni bu barədə deyir: "İslam dini kişinin və qadının inkişafı üçün çalışır. İslam dini gəldikdən sonra qadına nə qədər xidmət etdiyini Allah bilir. İslam dini təlimlərində qadına verilən hüquq və xidmət kişiylə olunmayıb."⁹ İslam dini qadınları kişilərin müqabilində bərabər qərar verməklə onların hüququnu ucaldı. Amma bir sıra əhkam məsələləri vardır ki, onların bəzisi kişilərə və bəzisi də qadınlara aiddir. Bu o demək deyil ki, İslam dini qadınla kişinin arasında fərq qoyur.¹⁰

3) Birlikdə yaradılış:

Qurani-Kərimin bəyanına əsasən, qadın və kişi insan olaraq iki dəstəyə ayrılısalar da, onların insanlıqda və fəzilətdə heç bir fərqləri yoxdur. Qurani- Kərim bu barədə buyurur:

“Allah sizi tək bir nəfərdən yaratdı. Sonra onun özündə həmtayını yaratdı...”¹¹

4) Eyni zamanda qadınla kişinin ağıl və dərrakə baxımından da heç bir fərqləri yoxdur:

“ Sizi tək bir candan xəلق edən, ünsiyyət bağlayıb rahatlıq tapsın deyə ondan onun zövcəsini yaradan Odur...”¹²

"De! O elə bir kəsdir ki, sizi yaradıb və sizə göz, qulaq və qəlb verib."¹³

⁹-Nur səhifəsi, cild 3, səhifə 82

¹⁰-Nur səhifəsi, cild 3, səhifə 82

¹¹-Quran: Zümər surəsi, ayə: 6

¹²- Quran: Əraf surəsi, ayə:189

¹³-Quran: əl-Mülk surəsi, ayə: 23

Təfsirçilər və alimlər yuxarıdakı ayəni belə təfsir edirlər ki, "ayənin əsil mənası bunu çatdırır ki, insan başqa yaranmışlardan ağıl və təfəkkür baxımından üstündür."¹⁴

5) Ailə həyatında qadınla kişinin eyni hüquqa malik olmaları:

Qurani-Kərimin bəyanına əsasən qadına ailə həyatında verilmiş hüquq kişinin xeyri üçündür. Baxmayaraq ki, bəzi məsələlərdə az da olsa fərq nəzərə çarpır. Misal üçün: Nəfəqə¹⁵ (qadının və uşaqların gündəlik təminatı) kişinin öhdəsindədir və ya qadının yaşaması üçün yeri kişi hazırlamalıdır və sair. Qurani-Kərim bu barədə buyurur:

"Şəriət qanunlarına əsasən kişilərin qadınlar üzərində hüquqları olduğu kimi, qadınların da kişilərin üzərində hüquqları vardır."¹⁶

Təfsirçilərimiz bu ayəyə istinad edərək qadınla kişinin hüququnun bir olduğunu bəyan edirlər:

6) "Qivam" sözünün lüğətdəki mənası başçı, gözetçi və mühafizəkar"dır.

Bu söz bəzən islah və qorumaq mənalarında da işlədilə bilir. Qurani-Kərim buyurur: "Kişilər qadınların başçısıdır (mühafizəkarıdır)."¹⁷

Bir çox Quran təfsirçiləri "qivam" sözünü başçı və qoruyucu kimi mənalandırmışlar. Misal üçün "qivam" bir isimdir ki, öz işində ciddiyyətli olan şəxsə deyirlər, belə ki, kimsə desə ki, bu kişi o qadının "qəyyumudur" , yəni onun gündəlik tələbatını ödəyən və mühafizəkarıdır.¹⁸

¹⁴. İbn Xaldun, Əbdürrəhman, "İbn Xaldun müqəddiməsi", cild 2, səhifə 60.

¹⁵. Nəfəqə - ehtiyacı olanlara göstərilən təmənnasız yardım deməkdir. Sədəqə də infaqa aiddir. Şəriətdə ailə başçısının öz ailə üzvləri üçün xərclədiyi pula, eləcə də, yardıma ehtiyacı olan şəxslər üçün bunu verməyə borclu olan adamlardan alınan məbləğə (alimentə) də nəfəqə deyirlər. Öz həyat yoldaşının nəfəqəsini təmin etmək kişinin borcudur. Yetkinlik yaşına çatmamış övladların da nəfəqəsini ata verməlidir. Həzrət Mühəmməd Peyğəmbər (s. ə. s) insanın öz yaxınlarına (ailə üzvlərinə, valideynə, yaxın qohumlara, qonşulara) etdiyi nəfəqənin ən üstün nəfəqə olduğunu bildirmişdir.

¹⁶. Quran: Bəqərə surəsi, ayə: 228

¹⁷. Fəxri Razi, "Kəbir təfsiri", cild 10, səhifə 88

¹⁸. "Nümunə təfsiri", cild 3, səhifə 411- 116

7) "Qivam" sözünün bu : «الرجال قوامون على النساء» və digər ayələrdə olan mənalarına diqqət yetirsək, belə nəticə ala bilərik ki, ayənin əsas hədəfi kişinin ailəyə başçılıq etməsi və ailədə olan nizam- intizamın ciddiyyətini qorumağı olmasını çatdırmaqdır, nəinki, kişinin ailəyə zülm etməsini və ya padşahlıq etməsini dəstəkləmək. Əksinə kişiylə ailəyə rəhbərlik etmək və vahid tərbiyəli nizamı yaratmaq vəzifəsini verməklə onun məsuliyyətini artırır.¹⁹ Çünki hər bir ailəni kiçik bir cəmiyyət və icma şəklində qəbul etsək, təbiidir ki, böyük cəmiyyətlər kimi burada da rəhbərin və ya təşkilatçının olması vacibdir. Bundan əlavə kişinin cismi və ruhi qabiliyyəti nəzərə alınaraq ailənin gündəlik tələbatı İslam qanunlarına əsasən onun üzərinə qoyulub. Kişinin fiziki gücü və iradəsi, ona pul qazanmaq və ailənin tələbatını ödəmək kimi məsuliyyətli işlərə kömək etmək üçün ailənin başçılığı və məsuliyyəti də onun üzərinə qoyulmuşdur.

Əlbəttə bunu da qeyd edək ki, mümkündür qeyd etdiyimiz qüdrət və qabiliyyət hər hansı bir qadında da olsun. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, hər hansı bir qanun yazıldıqda orada azlıqlar deyil, ümumi toplum nəzərdə tutulur. Bu səbəbdən də kişilər bu məsələlərdə qadınlardan daha üstün olduqları üçün bu vəzifələr kişinin öhdəsinə qoyulmuşdur.

Əziz Peyğəmbərimizdən (s. ə. s) kişinin qadından üstün olmasının səbəbini soruşduqda, o Həzrət (s. ə. s) belə cavab verdi:

"Kişinin qadından üstün olan fəziləti, suyun yerdən üstün olan fəziləti kimidir. Çünki suyun vasitəsi ilə torpaq dirilir (beləliklə, torpağın üzərindəkilər də dirilir). Kişilər qadınların həyatını dirildir, onlara şadlıq bəxş edir və onların artmasında əsas rol ifa edir. Sonra isə Peyğəmbər "الرجال قوامون على النساء" ayəsini zikr edir.²⁰

İmam Sadiq (ə) bu barədə buyurur: "Kişinin ailədə olan başçılığı, onun üçün böyük səadətdir."²¹ Bu iki rəvayətdən belə nəticə alırıq ki, kişinin ailədə olan rəhbərliyi, onun və ailənin səadətinə xidmətdən başqa bir şey deyildir.

8) Ailədə rəhbərlik məsələsində kişilər qadınlardan iki nəzərə görə fərqlənir:

¹⁹. Feyz Kaşani, "Safi təfsiri", cild 1, səhifə 448

²⁰. Şeyx Hürr Amili, "Vəsailuş-Şiə", cild 15, səhifə 251

²¹. Nasir Məkarim Şirazi, "Nümunə təfsiri", cild 3, səhifə 370- 371

A - Əgər kişini cinsi və fiziki baxımdan təhlil etsək bu məsələ özü-özlüyündə aydınlaşacaq. Bundan əlavə hər bir icmanın və ya ailənin gözəl və səadət içində yaşaması üçün ümdə lazım olan budur ki, hər kəs öz qabiliyyətinin əhatəsində hərəkət etsin. Yəni ailədə hər kəs öz atfı və fiziki gücünə uyğun özünə vəzifə seçsin və onu səmimi yerinə yetirsin. Belə olan halda ailənin rəhbərliyi yenə də kişinin öhdəsinə düşəcəkdir²².

Allah-Taala bütün insanları müxtəlif qüdrətə və istedadla malik olaraq yaratmışdır. Əgər bütün insanlar eyni gücə və istedadla malik olsa idilər, bütün yaradılış sistemi aradan gedərdi. Bundan əlavə dünyada olan bütün işlər bir- birindən fərqli olaraq özünü büruzə verir. Bu səbəbdən də, fərqli işlər üçün fərqli istedadla malik olan insanlar lazımdır. Nəticə budur ki, dünyada hər bir şeyin seçilməsi və fərqli olması istedadların inkişafına xidmət edir.

Kişi və qadın arasında olan fərq də bu qanun əsəsindədir. Bunu da qeyd edək ki, bu fərqlilik, bunların heç biri üçün fəzilət və üstünlük deyil, çünki kişi və qadın iki müxtəlif sinif olaraq müqayisə olunursa burada heç bir fəzilətdən danışmağa dəyməz. Başqa sözlə desək, üstünlük fərq və fərq üstünlük sayılmaz. Deməli, Nisa surəsinin 34-cü ayəsinə əsasən kişiye verilən vəzifə onun üçün heç bir fəzilət meyarı və ölçüsü ola bilməz²³.

B - Bu mövzuda ikinci bir fikir də budur ki, kişi və qadın sinifləri arasında olan fərq, ər- arvad qanunlarına əsaslanmır. Əksinə ümumi bir qayda olaraq kişi və qadın mövzusunda öz əksini tapır. Dünya insanları arasında olan bu qanun, dünyada mövcud olan hakimiyyət və məhkəmə prinsiplərinə bənzəyir. Çünki bütün dünya insanları bu prinsip əsasında öz həyatlarını tənzimləyirlər. Əlbəttə bu qanunlarda da kişilər yaradılış qanunlarına əsasən qadınlardan üstünlüklər. Bunu da qeyd edək ki, kişinin bu vəzifədə olması qadının ictimai və fərdi azadlıqdan məhrum olması demək deyil, yəni bu məsələlərin heç bir fərdi və ictimai azadlığa daxil yoxdur.

9) Nəticə

Mətdə danışılan "qəvvamiyyət" sözündən belə nəticə alırıq ki, deməli, kişinin ailədə olan bu məsuliyyəti heç də, onun (şəxsiyyət baxımından) qadından üstün

²². Cavadi Amuli, "Zən dər ayineye cəlal və camal", səhifə 364- 369

²³. Əllamə Təba-Təbai, "Əl mizan təfsiri", cild 4, ayə:34

olması demək deyil. Əksinə kişinin ailədə olan bu vəzifəsi onun ruhi və fiziki baxımdan daha da layiq olduğu üzündəndir. Həmçinin kişinin ailə üzərində olan məsuliyyəti ona ailə qanunları çərçivəsi xaricində hər hansı bir işi görməyə imkan vermir, çünki o ailənin zalım padşahı deyil. Sadəcə ailənin gündəlik tələbatları və qadın-k kişi münasibətlərinə düzgün riayət etmək onun öhdəsindədir, beləliklə, kişiye bu vəzifənin tapşırılması o demək deyil ki, kişilər qadınlardan “üstündür” və ya “axirətdə üstün olacaqlar”. Buna əsas səbəbdə budur ki, islam dini qanunları insanın təkamülə çatması üçün kişi və qadının arasında heç bir fərq qoymamışdır. Başqa sözlə desək təkamülə çatmaqda heç bir cinsiyyətin rolu yoxdur. İnsanlar yalnız əməli saleh olmaqla, Allaha yaxınlaşmaqla, təqvalı olub pis işlərdən çəkinməklə və aqil olaraq iman gətirməklə əldə edə bilərlər. Allah-Taala yanında heç bir cinsiyyətin üstünlüyü yoxdur, tənha üstün bəndələr təqva sahibləridir.

Qurani-Kərim qadınla kişinin hüquqları əsasında necə davranmaları haqqında bir neçə qanuna işarə edib:

1. Ədalət əsasında rəftar etmək: İslamda əsl qanunvericilik ədalət üzərində qurulubdur: “Ey iman gətirənlər! (Şahidliyiniz) özünüzün və ya valideynlərin, ya da yaxın qohumların əleyhinə olsa belə, Allah şahidləri kimi ədaləti qoruyun.”²⁴. İslam dini bütün sahələrdə, hökumət işlərində yaxud ictimai işlərdə insanları ədalətə riayət etməyə çağırıbdır: “De: “Rəbbim ədalətli olmağı əmr etdi. ””²⁵. Kişinin ailədə müdirlüyü də geniş cəmiyyətdə hakimiyyətin kiçik miqyasda olan bir hissəsidir və həmin əsasda qurulubdur.

Yəni kişi ailədə müxtəlif cəhətlərdə nəzm intizamı yaratmaqdan əlavə, ədaləti də icra etməlidir. Həqiqətdə kişinin hökumətçilik haqqı var, amma təhəkküm (zorakılıq) haqqı yoxdur. İslamda hökumətçilik, yəni ədalət əsasında işləri idarə etmək, təhəkküm isə yəni zorakılıq etmək. İslam kişiye zorakılıq haqqı verməyibdir. Bəlkə hökumətçilik hüququnu ona tapşırıbdır ki, ailənin işlərini o vəzifənin əsasında icra etsin, yəni bu, vəzifədən artıq bir şey deyil. O, ailənin rəisidir, yəni haqqı var ailə işlərində əmr etsin və çəkəndirsin. Amma zorakılıq haqqı yoxdur, yəni haqqı yoxdur ki, ailənin məsləhətinin ziddinə rəftar etsin²⁶.

²⁴. Quran: Nisa surəsi, ayə: 135

²⁵. Quran: Əraf surəsi, ayə: 29

²⁶. Mütəhhəri Murtəza, “Əsərlər toplusu”, cild 21, səhifə 117.

Buna əsasən, ədalət əsasında və Allah razılığıyla kişinin başçılığına icazə verilir. Bir çox ayələrdə cahiliyyət adətlərinə əsasən, qadınlara qarşı zülmədən və onların hüquqlarını tapdalamaqdan çəkindirilibdir: "... Qadınlara zorla varis çıxmaq sizə halal deyildir!"²⁷.

2. Məruf (yaxşılıq) qanununa riayət etmək: Qurani- Kərim müxtəlif ayələrdə və müxtəlif münasibətlərdə məruf məsələni yada salıb və hər bir qadın və kişinin bu qanuna riayət etməyə dəvət edibdir. Qurani-Kərimdə məruf qanunuyla əlaqədar ayələrin axtarışında olarkən bir sıra ayələrlə üzləşirik ki, onlarda qadınla kişinin həyatın müxtəlif sahələrində necə davranmaları barədə söhbət açılıbdir. O cümlədən evlənmək, boşanmaq: "Qadınlarınızı boşadığınız və onların gözləmə müddəti sona yetişdiyi zaman onları ya (şəriətə) müvafiq qayda üzrə saxlayın, ya da müvafiq qayda üzrə buraxın. Zərər vurmaq və təcavüz etmək məqsədilə onları saxlamayın."²⁸, davranış: "... Onlarla xoş rəftar edin..."²⁹, məhriyyə: "Yaxınlıq etmədiyiniz (toxunmadığınız) və mehrini (kəbin haqqını, başlığını) təyin etmədiyiniz qadınları boşamaq sizə günah sayılmaz"³⁰, süd vermək: "Analar öz övladlarını tam iki il əmizdirməlidirlər."³¹ və sair kimi iqtisadi hüquqlarını ödəmək, habelə kişilərə yaxşı davranmaq və zülm etməmək tapşırılıbdir. Bunlara əsasən, kişi bu çərçivədən xaric öz nəzərləri əsasında qadınla davrana bilməz. "Məruf" sözü hər hansı işdir, belə ki, camaat onu tanıсын və inkar etməsin və Allah qadınlarla davranmağı "məruf" sözü ilə qeyd edib³².

Əlbəttə məruf kəlməsinin mənası ədalətçilikdən və qanunvericilikdən daha genişdir, belə ki, ədalət və qanuni hüquqlara şamil olmaqla yanaşı, habelə əxlaqi və dəyərli işləri də əhatə edir. Yəni Allah ailəyə rəhbərliyi kişiye tapşırmaqla, ədalətli davranmaqdan əlavə, əxlaqi və dəyərli rəftarları da tövsiyə edir.

Buna əsasən, qadınlarla məruf əsasında davranmaq onlarla ədalətli və insafli rəftar etmək deməkdir.³³ Digər sözlə desək, yəni Allahın fərmanına uyğun olaraq qadınların hüquqlarını qoruyaraq yaşamaq.

²⁷. Quran: Nisa surəsi, ayə: 19

²⁸. Quran: Bəqərə surəsi, ayə: 231

²⁹. Quran: Nisa surəsi, ayə: 19

³⁰. Quran: Bəqərə surəsi, ayə: 236

³¹. Quran: Bəqərə surəsi, ayə: 233

³². Təba- Təbayi Muhəmməd Hüseyn, Təfsirul- Mizan, Musəvi Həmədəni, Seyyid Muhəmməd Baqir, cild 4, səh 405, Dəftərə intişarate İslami, hoze elmiyyeye Qum, beşinci çap, 1374 hicri şəmsi.

³³. Feyz Kaşani, Molla Möhsin, Təfsir Safi, cild 1, səhifə 434, Əsədr nəşriyyatı, Tehran, ikinci çap, 1415-ci hicri qəməri ili.

3. Məhəbbət və rəhmət qanunu: Kişinin hakimiyyəti hər cür zorakarıqdan uzaq olaraq məhəbbət və rəhmət əsasında olmalıdır. Quran bu barədə buyurur: "Ünsiyyətdə rahatlıq tapasınız deyə, sizin üçün özünüzdən zövcələr yaratması, aranızda məhəbbət və mərhəmət salması da Onun dəlillərindəndir. Həqiqətən, bunda düşünənlər üçün ibrətamiz dəlillər vardır."³⁴ Kişinin mərhəmət əsasında olan gözəl əxlaqı və bəyənilən rəftarı yoldaşının təsirlənməsində ən əsas amildir. Deyilənlərə əsasən qadir Allah hər bir qadın və kişiye bir sıra bacarıqlar veribdir və bunların əsasında qadınla kişinin qarşılıqlı vəzifələrini və hüquqlarını müəyyən edibdir. Allah öz hikmətinə əsasən, kişilərə çox bacarıq və qüdrət veribdir, bu üstünlüyün əvəzində ailə məsuliyyətini ona tapşırıbdır. Əgər diqqətlə nəzər salsaq görəcəyik ki, bu üstünlük kişi üçün vəzifə və ya məsuliyyət yaradıbdır ki, onun vasitəsi ilə ailəyə rəhbərlik edə bilsin, nəinki bu üstünlüyə görə kimi isə məhkum etsin və ya fəxr etsin.

Cənnətlə Müjdələnen Qadın!

"Cənnət qadınlarının ən üstünləri Xədicə bint Xuveylid, Fatimə bint Məhəmməd, Məryəm bint İmran, Fironun zövcəsi Asiyə bint Məzahimdir."

Dini və milli mənsubiyyətindən asılı olmayaraq hər kəs bu müqəddəs qadın haqqında böyük hörmətlə danışır!

İnsanların neçə əsrlərdir hörmətlə yad etdiyi Həzrət Asiyə kim idi və nə üçün o bu gün də hörmət və məhəbbətlə yad edilir?

Asiyə Allahın lənətlədiyi Fironun sarayında Həzrət Musanı yetişdirən, onu göz bəbəyi kimi qoruyaraq, zalımların şahı olan ərinin (Fironun) bəlalərindən mühafizə edən bir sevimli Allah bəndəsi idi. Həzrət Musaya peyğəmbərlik verilən kimi, ona iman edən ilk insan da o oldu, Peyğəmbərə gizlicə iman etdi və Fironu qəlbində lənətlədi, iman etdiyi aşkar olanda isə canından keçdi, ancaq imanından dönmədi!... O, İslam Peyğəmbərinin - Allahın sonuncu elçisinin Cənnətlə müjdələdiyi, "Quran" da təriflənən, ismət və səbir timsalı olan çox dəyərli qadındır! O adı, cəsarəti, iman eşqi min illərin o üzündən günümüzə gələn, Sabaha gedən Həzrət Asiyədir!...

O, bir Peyğəmbəri qorudu, bir Peyğəmbər tərəfindən isə müjdələndi!

Asiyə, öz qövmünün seçilmiş və ən ləyaqətli qadınlarından biri idi. Yusif əleyhissalamın vaxtında Misir Sultanı olan və Həzrət Yusifə iman edən Reyyan ibn Vəlidin nəslindən idi.

³⁴. Quran: Rum surəsi, ayə: 21

Yaşadığı dövrdə Misirin ən məşhur qadını olan Həzrət Asiyə bu tarixi ölkənin zalım və qan içən imperatoru, zülm və ədalətsizlikləri bu günə qədər də lənətlənən Fironun həyat yoldaşı idi. Firon da Babil hökmdarı Nəmrud kimi Tanrılıq iddiasında idi. Fironun mənfur, xeyirsiz və yaramaz adam olmasının əksinə Həzrət Asiyə təmizlik, dürüstlük, iffət və əsillik timsalı idi.

Dinlər tarixi baxımından böyük önəm daşıyan Həzrət Asiyənin həyatının ilk dövrləri haqqında kifayət qədər yazılı qaynaq yoxdur. Buna baxmayaraq, müqəddəs mətnləri tədqiq edərkən, bu dəyərli qadının həyatı haqqında bəzi məlumatlar əldə etmək mümkün olmuşdur.

"Quran"-da "Fironun zövcəsi" kimi yad edilən Həzrət Asiyənin adı hədislərdə açıqca bildirilmişdir. Tarix və təfsir qaynaqlarında isə onun adı "Asiyə bint Məzahim ibni-Übeyd ibni-Reyyan ibni-Vəlid" kimi çəkilir. Asiyənin ulu babalarından olan Vəlid həzrət Yusifin dövründə Misir sultanı idi.

Misir zalım Fironun zülmü altında əzilərkən, Asiyənin qismətinə Fironun zövcəsi olmaq kimi bir bəxtsizlik düşmüşdü. Firon özündən əvvəlki zalımlar kimi, tanrı olduğunu iddia edir və büt-pərəstliyi himayə edirdi. "Quran"-da bu həqiqətə belə işarə edilir: "Dedi ki: Həqiqətən, mən sizin ən uca Rəbbinizəm!" ("Nəziat" surəsi, ayə: 24). Bunun müqabilində Asiyə, əsaləti və mərhəməti ilə diqqəti cəlb edirdi. Əri insanlara zülm edərkən, Asiyə ürəklərə su səpirdi. O, heç zaman ərinin etdiyi zülm və haqsızlıqları müdafiə etmir, onun tərəfində dayanmırdı. Xalq tərəfindən "Nil Kraliçası" adlandırılan Asiyə, ərinin pisliliklərinə baxmayaraq, iman etmiş bir qadın idi.

Firon xüsusən İsrail oğullarına çox əziyyət verirdi. Allah onları bu zülmədən xilas etmək üçün Həzrət Musanı göndərəcəkdi - Firon bunu yuxuda görmüşdü. Yuxuda görmüşdü ki, Qüds istiqamətindən gələn alovlar Misirə çatır və Fironun sarayını yandırır külə döndərir. Fəqət bu alovlar ancaq Fironun soyundan olan qibtilərə zərər verirdi, İsrail oğulları isə xilas olurdular. Qan-tər içində yuxudan oyanan Firon, münəccimləri çağırır əmr edir ki, onun yuxusunu yozsunlar. Yuxunun yozumu Firon üçün çox qorxunc idi: "Yaxın zamanda İsrail oğullarından bir uşaq doğulacaq. O uşaq misirlilərin həlak olmasına, sənə taxt-tacının da yerlə yeksan olmasına səbəb olacaq."

Bunu eşidən Fironun gözüne yuxu getmir. O, qorxu və hiddət içində ağlasığmaz bir qərara gəlir: əmr edir ki, İsrail oğullarının soyundan doğulan bütün oğlan uşaqları öldürülsün. Bu hadisə "Quran"-da belə ifadə olunur: "Həqiqətən, Firon yer üzündə baş qaldırır onun əhalisini zümrələrə bölmüşdü. Onların arasından olan bir tayfanı gücsüz görüb onların oğlan uşaqlarını öldürür, qadınlarını isə sağ buraxırdı. O, həqiqətən, fitnə-fəsad törədənlərdən idi!" ("əl-Qəsəs" surəsi, 4).

Ancaq Həzrət Asiyə həyat yoldaşının bu vəhşiliklərinə biganə qalmır və onu dəstəkləmədi. Musa bax belə bir şəraitdə doğulmuşdu. Oğlunun, Fironun qurbanı

olacağından qorxan ana nə edəcəyini bilmirdi. Fəqət Allah, onun qəlbinə rahatlıq verdi, vəhy vasitəsilə, onu qorxudan uzaqlaşdırdı. Bu hadisə "Quran"da belə nəql edilir: "Biz Musanın anasına 'Onu əmizdir; elə ki ondan ötrü qorxdun, onu dəryaya (Nil çayına) at. Qorxma və kədərlənmə. Biz onu sənə qaytaracaq, özünü də peyğəmbərlərdən edəcəyik!' - deyə bildirdik." ("əl-Qəsəs" surəsi, ayə: 7).

Qadın deyiləni elədi. Ərinin zalımlığına daxilən lənətlər yağdıran Asiyə tam o aralarda sarayda öz otağında oturub Nili seyr edirdi. Nil çayının ortasında batıb-çıxaraq özbaşına üzən sandığa oxşar bir əşya onun diqqətini cəlb edir. Asiyə keşikçilərinə və qulluqçularına əmr edir ki, sandığı tutub onun yanına gətirsinlər. Sandıqdan çox şirin bir oğlan uşağı çıxır. Bu uşaq, gələcəkdə peyğəmbərliklə şərəflənəcək və Fironun zülm imperiyasını yerlə-yeksan edəcək Musa idi...

Uşağı Asiyənin yanına gətirirlər. Asiyə bunun, övladını Fironun cəlladlarından xilas etməyə çalışan bir ananın işi olduğunu başa düşür. O, uşağı himayə etmək qərarına gəlir və bunun üçün bütün çətinliklərlə üzləşməyi göz önündə tutur. Firon hiddətdən dəli olmaq həddinə gəlib, uşağı öldürməyi əmr etsə də, Həzrət Asiyə var gücü ilə ona qarşı çıxıb, onu fikrindən daşındırmağa nail olur.

"Bu uşaq həm mənim, həm də sənin üçün gözyədliliyidir. Onu öldürməyin. Ola bilsin ki, bizə bir fayda verər, yaxud da onu oğulluğa götürərik!" ("əl-Qəsəs" surəsi, ayə: 9) deyən Həzrət Asiyə, ərini razı salır.

Beləliklə, Asiyə səhrada bir qızılgül yetişdirməyə başladı. Digər tərəfdən, Musanın böyük bacısı Məryəm, sahil boyunca sandığı izləmiş və hər şeyə şahid olmuşdu. O, gördüklərini anasına danışdı. Uşağın həyatı xilas olmuşdu, ancaq indi də ona bir süd anası tapmaq lazım idi. Çünki uşaq heç kimin südünü əmmirdi. Məryəm Asiyənin hüzuruna çıxaraq belə dedi: "Sizin üçün o uşağa süd verməyi təmin edəcək, həm də ona qarşı xeyirxah olacaq bir ailəni nişan verimmi?" ("əl-Qəsəs" surəsi, ayə: 2). Beləliklə, Məryəm qardaşının anasının südünü əmərək, onun yanında böyüməsinə nail oldu. Bu da bir möcüzə idi. Həzrət Musa Asiyənin himayəsində, öz anasının südünü əmərək böyüdü, gücləndi.

Həzrət Asiyə özünü "tanrıların tanrısı" elan edən Fironun zövcəsi olsa da, bir olan Allaha iman edirdi. Bir peyğəmbəri (Həzrət Musanı) qoruyub saxlayan Asiyə, başqa bir peyğəmbər (İslam Peyğəmbəri) tərəfindən təriflənmiş, sonuncu müqəddəs kitabda ("Quran"da) isə mədh edilmişdir.

Cəsarət simvolu

Artıq yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, Həzrət Musaya peyğəmbərlik veriləndə, ona iman edən ilk şəxs şərəfli qadın Həzrət Asiyə oldu. İman etdi, ancaq imanını

qəlbində saxladı, ərindən gizlətdi. Fəqət elə bir vaxt gəlib çatdı ki, onun qəlbində saxladığı imanı gizlətmək artıq mümkün olmadı. Bir dəfə Firon iman edənlərə necə işgəncələr verdiyini böyük zövqlə danışarkən, Asiyənin verdiyi mənfi reaksiyadan hər şeyi başa düşdü. O, Fironun qarşısında durub qətiyyətlə dedi: "Ey Firon! Nə vaxta qədər qəflət yuxusunda qalacaq və Allahın həqiqi bəndələrini yandıracaqsan?" Firon dedi: "Mənim allahlığıma səndəmi şəkk edirsən?!"

Asiyə dedi: "Bəyəm mənim sənə allahlığına etiqadım var idi ki, bu gün də şəkk edəm? Mən Musanı Nil çayından götürdüyüm gündən onun peyğəmbərliyinə etiqadlı olmuşam. Buna görə də, bacardığım qədər onu qorudum".

Firon Asiyənin ağır cavabından elə narahat oldu ki, qəzəblə qışqırdı: "Ey Asiyə! Səni elə öldürəcəm ki, indiyə kimi heç kəsi belə öldürməmişəm." Firon qəzəbdən titrəyirdi. O özü "tanrılar tanrısı" "ola-ola", arvadının Allaha iman etməsini qəbul eləyə bilmirdi! Asiyəni yolundan döndərmək üçün dil tökdü, müxtəlif hiylələrə əl atdı, təhdid etdi. Ancaq bunların heç bir təsiri olmadı. Asiyə bütün varlığı ilə Allaha inanmışdı!

Asiyənin varlığında kainatı yaradan, dağları, ovaları, dənizləri, dərələri, təpələri, ormanları... bir sözlə, hər şeyi yoxdan var edən, yerin və göyün sahibi Allaha iman və Musanın söylədiklərinə tam inamdan başqa bir şey yox idi. Nə Firondan zərər qədər qorxurdu, nə də bir cəllad ruhlu dinsiz qatilin həyat yoldaşı olduğuna görə, böyük Nilin yeganə kraliçası olmasına sevinirdi...

Onun düşüncəsi sadəcə bir şeylə məşğul idi: Fironun da onun kimi Allah-Taalaya inanması və xalqa zülm, işgəncə verməkdən əl çəkməsi. Ancaq Firon artıq dönüşü olmayan yolda idi...

İlahilik iddiasında olan və özündən üstün heç bir varlığı, ünvanı qəbul etməyən Firon isə təhdidlərini daha da artırırdı. Buna baxmayaraq, Asiyə Firona güzəştə getmir, əksinə, ərinin təzyiqləri qarşısında Allaha imanı daha da artır; oğulluğa götürdüyü Həzrət Musanın arxasınca getmək arzusu daha da qüvvətlənirdi.

Asiyə üçün son qərar anı gəlib çatmışdı. Firon, bütün Misir xalqını özünə tapınmağa məcbur etdiyi halda, arvadının "başqa birinə" tapınmasına dözə bilmirdi. O, Asiyənin qarşısına belə bir şərt qoydu: "Ya ərinə tapınaraq öncəki kimi 'Nil kraliçası' olacaq, dəbdəbəli həyat sürəcəksən, ya da Allaha iman etməyin cəzasını görəəcəksən."

Asiyə heç tərəddüd eləmədi. O, çoxdan öz qərarını müəyyənləşdirmişdi. Onun gözəl qəlbində ancaq Allaha və Allahın müqəddəs peyğəmbəri Həzrət Musaya yer var idi.

Qadın incə bir varlıq, yoxsa zəif bir insandır?

Quran nəzərində qadının çox yüksək məqamı vardır. Qurani-Kərim qadınla kişini xilqət baxımından bir insani gövhərdən və bir cinsdən yarandığını bəyan edir.

Bu asimani kitab xüsusi ilahi mərhəmətə layiq görülmə, rübubi məqamın vəhyini əldə edən, mələklərlə danışan qadınlardan xəbər verir. Onlar Allah yolunda müqavimət və iman ünvanı ilə bütün insanlara nümunə kimi təqdim edilmişdir. Bu barədə həzrət Məryəm (ə) və Fironun arvadından söhbət açan ayələri qeyd etmək olar.

Kişinin bəzi bacarıq və xüsusiyyətlərdə qadınlardan üstün və eləcə də, qadının bəzi xislətlərdə kişidən üstün və güclü olması heç birinin ümumi şəkildə güclü, digərinin isə zəif olmasına dəlil ola bilməz. Ümumiyyətlə, bu cəhətdən kişi və qadın arasında müqayisə aparmaq düzgün deyildir. Çünki ailənin yaşayış və məişət xərclərini təmin etməkdə atanın məsul olması onun qadınla müqayisədə daha artıq fiziki qüvvəyə malik olmasını tələb edir. Eləcə də, ana uşağın tərbiyəsində və inkişafında məsul olduğuna görə ata ilə müqayisədə daha artıq atifə³⁵ və insani duyğulara sahib olmasını tələb edir. Bu da hər bir şeyin öz yerində qərar tutmasını tələb edən ədalətdir.

İncə və zəif olmaq müxtəlif mərhələlərə malik olan nisbi işlərdəndir. Yəni bir şey başqa şeylə müqayisədə kobud və güclü hesab oluna bilər. Amma həmin şey üçüncü bir şeylə müqayisədə zəif və incə ola bilər. Nümunə üçün: Quran məntiqində insan zəif bir varlıq hesab edilmişdir: *“Allah istəyir ki, sizin yükünüzü yüngülləşdirdi, çünki insan zəif xəlq edilmişdir.”*³⁶ Amma həmin insan ətrafda mövcud olan bir çox varlıqlardan güclü hesab olunur. Deməli, mühakimə yürüdən zaman meyarlar bəyan edilməlidir: müəyyən bir meyar əsasən fiziki qüdrət kimi bir şey bir varlıqda zəif ola bilər, amma başqa bir meyar əsasən, o cümlədən elmi qüdrət və s. daha güclü hesab edilə bilər.

Hər bir halda qadınla kişi insaniyyətin iki sinfidir və hər birinin də müxtəlif fərqləri və üstünlükləri vardır. Onlar fiziki nəzərdən və fizioloji şərtlər baxımından fərqlənirlər. Buna görə də, hər biri özünə məxsus vəzifəni əncam vermək üçün xəlq edilmişdir. Bu fərqlər (nəinki ayrı-seçkilik) eynilə hikmətdir və insan nəslinin davam edilməsi üçün qoyulmuşdur. Bunun mənası kamal yolunun qadınların üzünə bağlanmış və ya məhdud edilmiş olması deyildir. Qadınların əsas ruhi xüsusiyyətlərindən biri insani duyğular və atifələr müqabilində tez bir zamanda təsirlənmələridir. Buna görə də şadlıq, nigaranlıq, ağlamaq və gülmək kimi şeylərdə kişilərdən daha tez təsirlənirlər.

³⁵. 1) meyl; 2) duyğu, hiss; 3) rəğbət mənalərini ifadə edir.

³⁶. Quran: Ənfal surəsi, ayə: 66

Allah-Taala qadının öhdəsində olan vəzifələrə və təbiətinin tələbinə əsasən onun varlığında elə incəliklər və zərif cəhətlər qoymuşdur ki, öz məsuliyyətlərini yerinə yetirə bilsin. Buna görə də, kişi ilə müqayisədə qadın daha incə və zəif məxluq sayılır.

Cavabda bir neçə məsələni diqqət mərkəzində saxlamaq lazımdır:

1. Quran nəzərindən qadının çox yüksək məqamı vardır. Qurani-Kərim qadınla kişini xilqət baxımından bir insani gövhər və cinsdən yarandığını bəyan edir: *“Ey insanlar! O Allah qarşısında təqvalı olub qorxun ki, sizi vahid bir nəfsdən xəlf etdi, həyat yoldaşını da ondan yaratdı, onlardan çoxlu kişilər və qadınlar vücuda gətirdi.”*³⁷

Fəzilətə, yüksək insani dəyərlərə və mənəvi məqamlara yiyələnmək, ali insani sifətləri kəsb etməyə qadir olmaq nəzərindən Quran təbirlərində qadınla kişi arasında heç bir fərq qoyulmur. Bu barədə Quranda çoxlu ayələr mövcuddur. Bu ayələrin bəzilərində bu məzmun gözə dəyir: *“Hər kəs – istər qadın olsun, istərsə də kişi, imanlı olduğu halda saleh əməl görərsə, pak-pakizə həyata malik olar, behiştə daxil olar və Allahın dərgahına yaxınlaşar.”*³⁸

Quranda kişi “ata” və qadın “ana” ünvanı ilə daim bir yerdə zikr olunmuşdur. Övladlara da vəzifə verilmişdir ki, ata-anaya ehtiram qoysunlar, onlara heç vaxt, hətta müşrik olsalar belə, hörmətsizlik etməsinlər. Onların şirkə dair tövsiyələrini qəbul etmək olmaz, amma eyni halda onlarla gözəl rəftar edilməlidir. Ata və ana hər yerdə eyni səviyyədə və bir yerdə təriflənmişdir.

Qadın və kişi barəsində yüksək insani dəyərlərlə əlaqədar aşağıdakı halları qeyd edirik: *“Müsəlman kişilər və müsəlman qadınlar, mömin kişilər və mömin qadınlar, itaət edən kişilər və itaət edən qadınlar, doğru danışan kişilər və doğru danışan qadınlar, səbir edən kişilər və səbir edən qadınlar, təvazökar kişilər və təvazökar qadınlar, oruc tutan kişilər və oruc tutan qadınlar...”*³⁹

Qurani-Kərim elə qadınların adını çəkir ki, Allah tərəfindən xüsusi mərhəmətə layiq görülmüş, rübubi məqamdan vəhyin nazil olduğu yer olmuş, mələklər onlarla danışmışdır. Bu qadınlar Allah yolunda iman və müqavimətin nümunəsi kimi qeyd edilmişlər. Burada həzrət Məryəm (ə), Musanın anası və Fironun həyat yoldaşının⁴⁰

³⁷. Quran: Nisa surəsi, ayə: 1

³⁸. Quran: Nəhl surəsi, ayə: 97

³⁹. Quran: “Əhqaf” surəsi, ayə: 150

⁴⁰. Quran: Təhrim surəsi, ayə: 11: *“Allah möminlər üçün Fironun həyat yoldaşını məsəl çəkir, o zaman ki, demişdi: “Pərvərdigara! Öz yanında, behiştə mənim üçün bir ev düzəlt və mənə Fironun özündən və onun işlərindən xilas et, mənə zalım qruplardan nicat ver!”*

adını qeyd edən ayələri göstərmək olar: *“Pərvərdigarı onu (Məryəmi) gözəl şəkildə qəbul etdi, onu gözəl tərbiyələndirdi və Zəkəriyyəni onun kafili (başçısı) qərar verdi. Zəkəriyyə hər vaxt məbəddə onun yanına gəlirdisə, Məryəmin yanında xüsusi meyvələrin olduğunu görüb soruşurdu: “Bunlar haradan gəlmişdir?” O deyirdi: “Bunlar Allahın yanından gəlmişlər, Allah istədiyi şəxslərə hesabsız ruzi verir.”*⁴¹ Sonra buyurur: *“Mələklər dedilər: (Ey Məryəm!) Allah səni seçmiş, paklamış və (sənin dövründəki qadınlardan) seçib üstün etmişdir.”*⁴²

2. İncə və zəif mənalарının nisbi olması

Qeyd etmək lazımdır ki, incə və zəif kəlmələri heç vaxt biri digərini lazım tutmur. Yəni elə də deyildir ki, bu ikisindən biri harada olsa digəri də onunla yanaşı olsun. Bəzən bir varlıq kobud və zəif, bəzən isə bunun əksinə olaraq incə və güclü ola bilər. Onların bir varlıqda cəm olması da mümkündür, yəni bir varlıq eyni zamanda həm incə, həm də zəif ola bilər.

Bu iki sifət müxtəlif mərhələlərə malik olan nisbi işlərdəndir. Yəni bir şey başqa şeylə müqayisədə kobud və güclü sayıla bilər, amma həmin şey üçüncü bir şeylə müqayisədə lətif, incə və zəif ola bilər. Məsələn üçün, Quran məntiqində insan zəif varlıq hesab olunur: *“Allah istəyir ki, sizin yükünüzü yüngülləşdirsin, çünki insan zəif xəلق edilmişdir.”*⁴³ Amma bir çox varlıqlarla müqayisədə həmin insan çox güclü hesab olunur. O elə işlər görür ki, güclü varlıqlardan çoxu o işləri görməkdə acizdir. Quran yenə buyurur: *“Kitab elmindən cüzi bir elmi olan kəs (Asəf) dedi: “Mən onun (Bilqeyisin) taxtını bir göz qırpımında (Yəməndən) sənin yanına (Fələstinə) gətirərəm.”*⁴⁴

⁴¹. Quran: Ali-İmran surəsi, ayə: 37

⁴². Quran: Ali-İmran surəsi, ayə: 42

⁴³. Quran: Nisa surəsi, ayə: 28

⁴⁴. Quran: Nəml surəsi, ayə: 40

Məkarim Şirazi, “Təfsiri-nümunə”, 15-ci cild, səhifə 469: O şəxs saleh bir insan idi və ilahi kitabdan nəzərə cərpacaq dərəcədə ağıllığı var idi. Quran onun barəsində buyurur: *“Kitab elmindən cüzi bir elmi olan kəs (Asəf) dedi: “Mən onun (Bilqeyisin) taxtını bir göz qırpımında (Yəməndən) sənin yanına (Fələstinə) gətirərəm.”* Həzrət Süleyman (ə) onun sözü ilə razılaşdığı zaman o, özünün mənəvi qüdrətindən istifadə edərək Səba mülkəsinin taxtını bir göz qırpımında onun yanında hazır etdi: *“Süleyman taxtı öz yanında qərarlaşmış halda gördükdə Allaha həmd-səna etməyə başladı və dedi: “Bu mənim Pərvərdigarımın mərhəmətidir ki, məni yoxlasın: Onun şükürünü yerinə yetirəcəyəmmi, yoxsa nankorluq edəcəyəm?!”*

Bu şəxs həzrət Süleymanın ən yaxın iman dostlarından və xüsusi adamlarından idi. Əksər hallarda tarixdə onun adı Asəf ibni Bərxiya olduğu deyilir. O Süleymanın vəzir və onun bacısı oğlu idi.

Deməli, bir şey barəsində mühakimə yürüdən zaman meyarları bəyan etmək lazımdır. Çünki müəyyən bir meyar əsasən bir varlığın fiziki qüdrəti və bacarığı zəifdirsə, başqa bir meyar əsasən onun elmi və s. kimi bacarıqları çox güclü ola bilər...

3. Qadın və kişi bir növdən yaranmışlar və bir şəxs üçün insan olması cəhətindən nə qədər təbii və şəri hüquqlar sübuta yetse həm qadın, həm də kişi üçün qüvvədədir. Amma diqqət yetirmək lazımdır ki, bu iki sinfin bir-biri ilə müqayisədə çoxlu fərqləri və fəzilətləri vardır. Onlar fiziki baxımdan və fizioloji şərait cəhətindən fərqlidirlər. Buna görə də hər biri özünəməxsus vəzifələri yerinə yetirmək üçün xəlf edilmişdir. Bu fərqlər (nəinki ayrı-seçkilik) eynilə hikmətdir və bəşər nəslinin davam etməsinə səbəb olur. Bu mənaya deyildir ki, kamal yolu qadının üzünə bağlanmış, yaxud bu yolda ona məhdudiyyət qoyulmuş olsun. Qadınların xilqətində qoyulmuş ruhi xüsusiyyətlər – insani duyğular və hislərin çox tez təsiri altına düşməkdir. Buna görə də şadlıq, nigaranlıq, ağlamaq və gülmək kimi ruhi və mənəvi hislərə kişilərdən daha tez qapılırlar.

Başqa sözlə: Qadının təbiəti və xilqəti mehr-məhəbbət ocağıdır. Bunun özü də, qadının məqamı barədə bir növ dəyərli və müsbət nəzərdir. Qadının ülvəi və atifi yönələri onun əqli və fikri qüvvələrinin normal hala düşməsinə onsuz da, mane olmur, qadın da kişi kimi normal nəzəri ağıldan bəhrələnsə, aqlın əsas tutulması ilə emosional hislərə qapılmaya bilər. Əlbəttə, mümkündür, emosional duyğularının normal hala salınması üçün qadınlar kişilərdən daha çox məşqə ehtiyacılı olsunlar.⁴⁵ Qadınlar və qızlar çox incə varlıq olduqlarından (və həzrət Əlinin (ə) buyurduğu kimi: “*Qadın ətirli bir güldür*”⁴⁶ daha həssas varlıq hesab olunur və bir nəsim küləyi ilə bu gülün pərən-pərən olması mümkündür. Ona görə də, gərək özünə xüsusi nəzarət etsin.

Kişi bəzi xüsusiyyətlərdə və bacarıqlarda qadınlardan üstün olsa da, qadın da bəzi sifətlərdə kişidən güclüdür. Deməli, heç biri mütləq şəkildə güclü və ya zəif deyildir və ümumiyyətlə, bu cəhətdən qadınla kişi arasında müqayisə aparmaq düzgün deyildir. Çünki atanın ailənin məişət xərclərini təmin etmək məsuliyyəti olduğundan qadınla müqayisədə daha artıq fiziki qüvvəyə malikdir. Qadın da ana ünvanı ilə övladın tərbiyə edilib böyüdülməsi məsuliyyətini öhdəsinə aldığına görə kişi ilə müqayisədə daha artıq ülvəi duyğulara və emosional xislətlərə malik olmalıdır. Bu da elə “hər şeyi öz yerində qərar vermək” dən ibarət olan ədalətdir.

⁴⁵. Məkarim Şirazi, “Təfsiri-nümunə”, 15-ci cild, səhifə : 353

⁴⁶. “Üsuli kafi”, 5-ci cild, səhifə 510, “İkramuz-zövcə” bölməsi

Amma qadının öhdəsinə qoyulan vəzifələrə və təbiətinin tələbinə görə Allah-Taala onun vücudunda elə incəliklər və zəif cəhətlər qoymuşdur ki, öz məsuliyyətlərini yerinə yetirə bilsin.

Qeyd olunanlara diqqət yetirməklə əgər bir şəxs bu iki varlıq arasında müqayisə aparmaq istəsə, belə nəticəyə çatacaqdır ki, kişi ilə müqayisədə qadın daha artıq incəliyə və zəifliyə malikdir.

Nəticə

Deyildi ki kimi həm tövhid, həm də qeyri-tövhid dinlərində qadının mövqeyi və məqamı müxtəlifdir. Buddizmdə qadın, şikarını ovlamaq üçün pusquda oturan qorxunc timsah və akulaya bənzədilir. Təhrif olunmuş yəhudi dinində qadın heç bir şəxsiyyət və məqam sahibi deyil. Əlbəttə, sübhəsiz bütün Peyğəmbərlər (ə) qadının dəyər və məqamının müdafiəçiləri və onlara qarşı törədilən zülmün isə əleyhinə olmuşlar. Lakin müqəddəs kitabların təhrif olunmuş qanunlarına əsasən, yəhudi dinində də qadın, qız abırsızlıq və rüsvayçılıq mənbəyi hesab olunur. Atəşpərəstlik dinində isə qadın insan yox, əşya hesab olunur. Qadın o qədər dəyərsiz idi ki, hətta danışmaqda, fikirləşməkdə və hərəkətlərində belə heç bir ixtiyar sahibi deyildi. Xristianlıq başdan-başa rəhmət və mehribanlıq dini olsa da, qadınla ehtiram və nəzakətlə rəftar etmək tapşırılsa da, bu din də təhrif olunduqdan sonra qadına verilən dəyər həddən artıq azalıb. Qadın zəruri şəx, təbiətən azmışdır. Qadın Adəmi yuxarıdakı Cənnətdən məhrum edən, hələ də şeytanın əlindəki silah olan Həvvanın təmsili, təcəssümüdür.

Amma İslam dininin zühuru ilə qadına münasibət dəyişildi. İslam dinində qadına xüsusi bir dəyər əta olundu.

İslam Peyğəmbəri (s) qadınlara hörmət etməklə, xüsusilə də qızı Fatiməyə (ə) ehtiram göstərməklə cahiliyyət dövrünün xurafi adət-ənənələrini məhv etmişdir.

Peyğəmbər (s) buyurur: «Öz qızlarınızı yaramaz (xoşa gəlməz) saymayın!

Həqiqətən, qızlar insanın ən gözəl və qiymətli ünsiyyət simvoludur».

İslamın əziz Peyğəmbəri (s) qızı Fatiməyə (ə) ehtiram etməklə başqalarına nümunə olmuşdur. O, başqa bir yerdə də buyurur: “Övladlarınıza hədiyyə verərkən ədalətə riayət edin! Oğlanlara, yaxud qızlara hədiyyə verməkdə tərəddüd edərsinizsə, bu zaman qızları tərcih edin!”⁴⁷

Qadını əşya hesab edən və ona heç bir dəyər verməyənlərin əksinə olaraq, əziz

⁴⁷. "Kənzul-ummal", hədis 43546

Peyğəmbərimiz (s) belə buyurub: “Sizlərdən ən üstünüüz həyat yoldaşına və qızına mehriban olanınızdır.”⁴⁸

Peyğəmbərdən (s) sonra onun canişinləri olan məsum İmamlar (ə) da qadına ehtiram göstərməkdə və onu dəyərləndirməkdə xüsusi təkid nümayiş etmişlər. İmam Sadiq (ə) buyurub: “Qadınların ən yaxşısı nemətlərin qarşısında şükür edən, kasıbçılıq zamanı isə buna dözümlüdür.” O həmçinin buyurur: “Qadınlara daha artıq ehtiram edən kişinin imanı da çox olar.”⁴⁹

Bu qadına verilən şəxsi və insani dəyərin ən yüksək zirvəsidir.

Müqəddəs İslam dininin peyğəmbəri Həzrət Muhəmməd (s) özünəməxsus rəftarı ilə kişilər kimi, qadınlara da dəyər vermişdir. Belə ki, bəyət məsələsində kişilərlə birlikdə qadınlar da iştirak edib və səs vermək hüququna malik olublar. Bəzi rəvayətlərə əsasən, dünya xilaskarının zühuru və qiyamında kişilərlə birlikdə 50 nəfərə yaxın qadın da İmamla (ə.f) çiyin-çiyinə döyüşəcək. Qurani-Kərimdə dəfələrlə qadınların kişilərlə bərabər hüquqlu olduğu xatırladılır. Quranda buyrulur: “Həqiqətən, Allah məhz müsəlman kişilər və qadınlar, mömin kişilər və qadınlar, (Allaha) müti kişilər və qadınlar, doğru danışan kişilər və qadınlar, səbirli kişilər və qadınlar, təvazökar (yalnız Allah qarşısında kiçilən) kişilər və qadınlar, sədəqə verən, oruc tutan kişilər və qadınlar, ayıb yerlərini (zinadan) qoruyub saxlayan kişilər və qadınlar və Allahı çox zikr edən kişilər və qadınlar üçün (axirətdə) məğfirət (bağışlanma) və böyük bir mükafat (Cənnət) hazırlamışdır!”⁵⁰ Qısa olaraq bunu deyə bilərik ki, müqəddəs İslam dinində qadınlarla kişilər arasında olan bütün xüsusiyyətlər, üstünlüklər, o cümlədən səbr, təvazökarlıq, iman və sədaqət kimi sifətlər də bərabərhüquqludur. Bu isə qadınların da İlahi məqam və kamillik dərəcəsinə çatmaqda qüdrət və istedad sahibi olduğunun göstəricisidir.

Ədəbiyyat

¹ - Qurani-Kərim

2- Nəhcül-bəlağə

3- Üsuli-kafi, Əbu Cəfər, Kuleyni, Qahirə, 1401 q.

4- Vəsailüş-şiə, Məhəmməd ibn Həsən, Hürri Amoli

⁴⁸. "Mustədərəkul-vəsail", Muhəddis Nuri, cild 14, səhifə 55

⁴⁹. "Vəsailüş-şiə", cild 12, səhifə 9

⁵⁰. Quran: Əhzab surəsi, ayə 35

- 5- əl-Möcəmul-kəbir, Süleyman İbn Əhməd, Təbrani
- 6- Biharül-ənvar, Məhəmməd Bair, Məclisi, Qum, 1382
- 7- Qürərül-hikəm, Amodi, Tehran, 1394
- 8- əl-Xisal, İbn Babəveyh, Şeyx Səduq
- 9 - Nəhcüs-səadə, Məhəmməd Bair Məhmudi
- 10- Kənzül-ümmal, Cəlaləddin Süyuti, Beyrut, əl-hikmə, 1422 q.
- 11- Təfsire-Nümunə, Məkarim Şirazi, Qum, tarix 1392 ş.